

Nobelio premijos laureatas

ORHAN PAMUK

Tos keistos mano mintys

Knyga,
kurioje susitinka
miestas
ir žmogaus
siela.

Independent

TYTO ALBA

ORHAN PAMUK

Tos keistos mano mintys

R O M A N A S

Iš turkų kalbos vertė
Justina Pilkauskaitė-Kariniauskienė

VILNIUS 2017

Orhan PAMUK
KAFAMDA BIR TUHAFLIK
Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

Copyright © 2014, Orhan Pamuk

All rights reserved

Viršelyje panaudotos nuotraukos:

© Designerhrenov / „Freepik“

© Ara Güler

Nuotrauka p. 653 © Ara Güler (ši nuotrauka buvo panaudota pirmą kartą turkų kalba išleistos knygos viršeliui)

© Justina Pilkauskaitė-Kariniauskienė, vertimas į lietuvių kalbą, 2017

© „Tyto alba“, 2017

ISBN 978-609-466-232-4

Tos keistos mano mintys,
Tartum ne man skirtas šis laikas,
Ne mano ši vieta.

WILLIAMAS WORDSWORTHAS „PRELIUDAS“*

Pirmasis, kuris, aptvėręs žemės sklypą, sumanė pasakyti:
„Čia mano!“ ir rado tokių lengvatikių žmonių, kad juo
patikėjo, buvo tikrasis pilietinės visuomenės įkūrėjas.**

JEAN'AS JACQUES'AS ROUSSEAU

„SAMPROTAVIMAI APIE ŽMONIŲ
NELYGYBĖS KILMĘ IR PAGRINDUS“

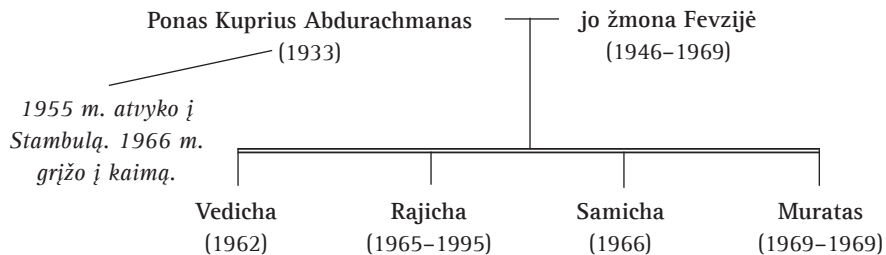
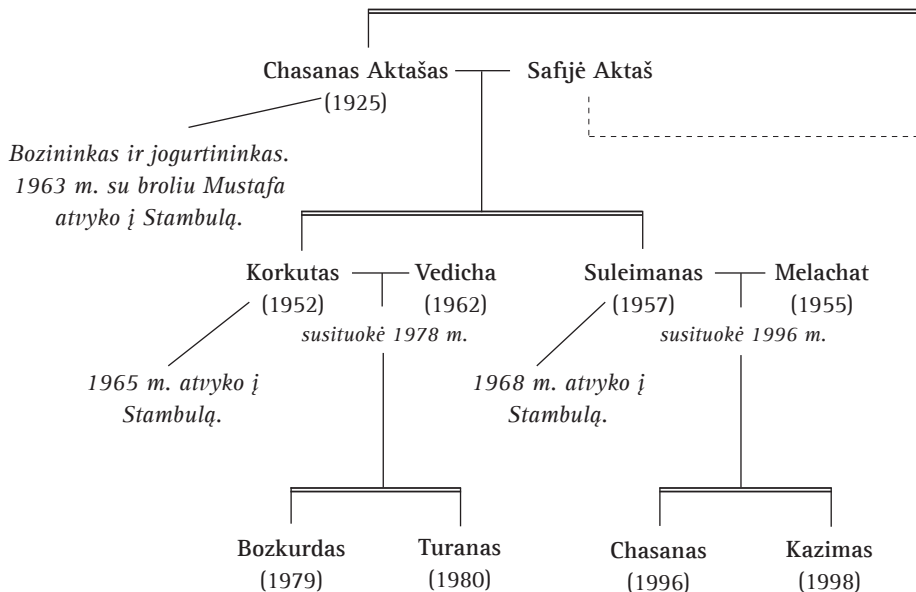
Didžiulis skirtumas tarp asmeninės piliečių nuomonės ir
viešojo valdžios požiūrio yra valstybės galios įrodymas.

DŽELIALIS SALIKAS*** „RAŠTAI“

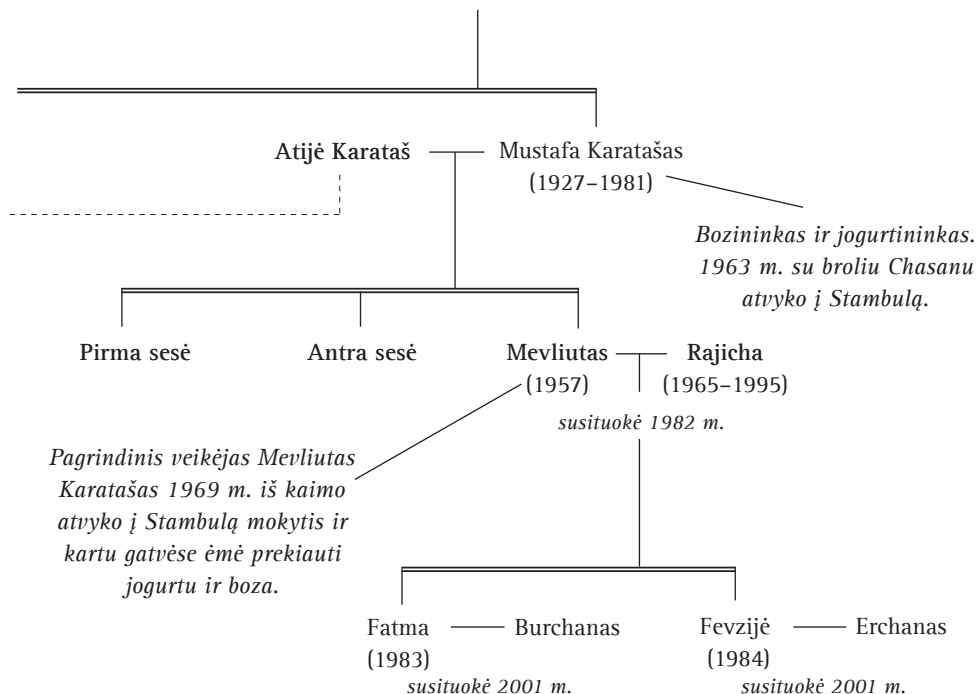
* Vertė Edgaras Platelis. (*Visos pastabos vertėjos.*)

** Laurynas Algimantas Skūpas.

*** O. Pamuko romano „Juodoji knyga“ veikėjas.

Jogurto ir bozos pardavėjų brolių Chasano Aktašo ir Mustafos Karatašo šeimos (vedė Safiję ir Atiję – dvi seses)

I DALIS

(1982 m. birželio 17 d., ketvirtadienis)

Neįprasta tekinti jaunesnę, kai laukia vyresnioji.

ŠINASI „POETO VEDYBOS“

Nesulaikysi melo tarp lūpų, kraujo gyslose, o norinčios
pabėgti – namuose.

BEIŠECHYRO PATARLĖ
IMRENLERŲ APYLINKĖS

Mevliutas ir Rajicha

PAGROBTI MERGINĄ – SUNKI UŽDUOTIS

Tai pasakojimas apie bozos ir jogurto pardavėjo Mevliuto Karatašo gyvenimą ir svajones. Mevliutas gimė 1957-aisiais labiausiai į vakarus nutolusioje Azijos dalyje, skurdžiame Vidurio Anatolijos kaime, iš tolo žvelgiančiame į ūkanotą ežerą. Būdamas dvylikos atvyko į Stambulą ir visą laiką gyveno ten, pasaulio sostinėje. Dvidešimt penkerių iš kaimo pagrobė merginą – keistas žingsnis, nulėmęs likusį gyvenimą. Grįžo į Stambulą, vedė, susilaukė dviejų dukrų. Nepailsdamas griebdavosi įvairių veiklų: prekiaavo jogurtu, ledais, plovu, dirbo padavėju. Bet niekada nesiliovė vakarais Stambulo gatvėse prekiauti boza ir svajoti apie keistus dalykus.

Pagrindinis veikėjas Mevliutas buvo aukštas, tvirtas, grakštus ir geraširdis vyras. Vaikiški veido bruožai moterims sužadindavo švelnumą, plaukai buvo rudi, žvilgsnis – skvarbus ir protingas. Vaikiškas tyrumas, būdingas ne tik jaunystėje, bet išlikęs ir po keturiasdešimties, ir tai, kad moterys jį laikė gražuoliu, – pagrindinės Mevliuto savybės, kurias kartkartėmis priminsiu skaitytojui, kad būtų aiškiau. Užtat nereikės net priminti, patys matysite, kad Mevliutas buvo nuoširdus optimistas – naivuolis, anot kai kurių. Jei skaitytojai pažinotų

Mevliutą kaip aš, pritartų moterims, laikančioms jį tyro veido gražuoliu, ir suprastų, kad neperdedu, siekdamas pagražinti. Šia proga pridursiu, kad knygoje, paremtoje vien tikrais įvykiais, nė sykio neperdėsiu, tevardysiu keistus nutikimus tokia tvarka, kad jų eigą sekantiems skaitytojams būtų lengviau susivokti.

Kad aiškiau papasakočiau apie pagrindinio veikėjo gyvenimą ir svajones, pradėsiu nuo vidurio, bet pirma išklosiu, kaip 1982 m. birželį iš kaimyninio Giumiušderės kaimo (esančio Konijos rajone, Beišechyro apylinkėse) Mevliutas pagrobė merginą. Kartu bėgti sutikusią merginą Mevliutas pirmąsyk išvydo prieš ketverius metus Stambule per vestuves. Tai buvo vyriausio dėdės sūnaus Korkuto vestuvės, vykusios 1978 m. Medžidijėkėje. Mevliutui atrodė neįtikima, kad patiko jose sutiktai jaunutei (jai tebuvo trylika), nepaprasto grožio merginai. Ji buvo pusbrolio Korkuto nuotakos sesė ir pirmąsyk svečiavosi Stambule, į kurią atvyko vestuvių proga. Mevliutas trejus metus jai rašė meilės laiškus. Ji nė karto neatsakė, bet Suleimanas – meilės laiškus perduodavęs Korkuto brolis – Mevliutą tikino neprarasti vilties ir rašyti toliau.

Dabar Mevliutui ketinant pagrobti merginą Suleimanas vėl padeda pusbroliui: jis su Mevliutu iš Stambulo grįžo į kaimą, kuriame prabėgo vaikystė, sėdo į savo fordo pikapo vairuotojo vietą. Du draugai vogčia surezgė pagrobimo planą, pagal kurį Suleimanas turėjo laukti Mevliuto ir pagrobtosios valandos kelio atstumu nuo Giumiušderės kaimo ir, visiems pamanius, kad įsimylėjęliai leidosi Beišechyro link, vežti juodu į šiaurę, kirsti kalnus ir išlaipinti Akšechyro traukinių stotyje.

Mevliutas keturis, o gal penkiskart pakartojo planą ir porąsyk slapta aplankė svarbius strateginius taškus: geriamojo vandens fontanėlį, upokšnį, medžiais apaugusią kalvą ir už-

pakalinį merginos namo kiemą. Pusvalandį prieš sutartą susitikimą jis išlipo iš Suleimano vairuojamos mašinos, užėjo į pakelėje plytinčias kaimo kapinaites ir priešais antkapį ėmė melstis, maldaudamas Dievo, kad viskas būtų gerai. Jis nedrįso net sau pripažinti, kad nepasikliauja Suleimanu. „O jei Suleimanas neatvažiuos į sutartą vietą prie fontano?“ – dingtelėjo, bet uždraudė sau bijoti, kitaip būtų puolęs į paniką.

Mevliutas vilkėjo mėlynus marškinius ir kelnės, kurias vienoje Bejohlu krautuvėje pirko dar tais laikais, kai mokėsi pagrindinėje ir su tėvu prekiaavo jogurtu, avėjo prieš kariuomenę „Siumerbanke“ pirktus batus.

Sutemus Mevliutas priėjo apgriuvusią kiemo tvorą. Lange, žvelgiančiame į užpakalinį Kupriaus Abdurachmano – merginų tėvo – balto namo kiemą, buvo tamsu. Pasirodo, atėjo dešimt minučių per anksti. Netvėrė savam kailyje, be paliovos dirsčiojo į tamsų langą. Prisiminė senus pasakojimus, kaip merginų grobikus įviliodavo į spąstus, nušaudavo, ir tarp šių įsipliekisdavo kruvinas karas, arba kaip pagaudavo tamsoje paklydusius bėglius. Prisiminęs, kokią gėdą vaikinui užtraukdavo paskutinę akimirką kartu bėgti atsisakiusi mergina, nekantriai atsistojo. „Dievas padės“, – tarė pats sau.

Sulojo šunys. Lange įsižiebė šviesa ir vėl užgeso. Mevliuto širdis ėmė daužytis. Žengė namo link. Tarp medžių išgirdo krebždesį, mergina pašnibždom šuktelėjo:

– Mev-liu-tai!

Tai buvo iš kariuomenės siųstus laiškus skaičiusios, juo pasikliaujančios merginos švelnus balsas. Mevliutas prisiminė, su kokia meile ir aistra rašė šimtus laiškų, kaip atkakliai siekė tos gražuolės ir kaip svajojo apie laimę. Galiausiai pavyko ją įtikinti. Nieko nematė ir paslaptinę naktį kaip lunatikas žengė balso link.

Tamsoje juodu surado vienas kitą. Susikibę už rankų leidosi bėgti. Po dešimties minučių ėmė skalyti šunys, ir sutrikęs Mevliutas pametė kelią. Vadovaudamasis nuojauta, žengė pirmyn, bet galvoje viskas susimaišė. Tamsoje kaip betono siena šmėsčiojo medžiai, ir juodu kaip sapne, neatsitrenkami į medžius, brovėsi tolyn.

Pasibaigus takeliui Mevliutas, kaip ir planavo, leidosi priešais juos išdygusia kalva. Tarp uolų vinguriuojantis status takelis, atrodė, kyla į tamsų apsiniaukusį dangų. Bėgliai lipo beveik pusvalandį ir, pasiekę viršūnę, vis dar susikibę už rankų nesusstodami ėjo toliau. Iš čia buvo matyti Giumiušderės šviesos, o dar toliau – Dženetpinaras, kaimas kuriame Mevliutas gimė ir užaugo. Jeigu juos kas vejasi, kad pėdsakai nenuvestų į gimtąjį kaimą, klausydamas nuojautos ir netgi nepaklusdamas slaptam Suleimano planui, Mevliutas leidosi į priešingą pusę.

Šunys tebelojo kaip pasiutę. Mevliutas suprato savam kaime tapęs svetimu: nė vienas šuo jo nepažinojo. Netrukus ataidėjo Giumiušderės pusėje driokstelėjęs šūvis. Juodu nepabūgo ir nesulėtino greičio, bet, kai trumpam nutilę šunys vėl ėmė loti, bėgte leidosi nuokalne. Lapai ir šakos braižė veidus, į kojas smigo dygliai. Mevliutas tamsoje nematė kelio, manė, kad bet kurią akimirką gali užkliūti už akmens ir pargriūti, bet nesuklupo. Bijojo šunų, nors jautė, kad Dievas saugo juodu su Rajicha ir jie laimingai gyvens Stambule.

Kai uždusę pasiekė į Akšechyrą vedantį kelią, Mevliutas buvo tikras, kad nepavėlavo. Privažiavus Suleimanui, niekas nebeatims Rajichos. Pradėdamas rašyti kiekvieną laišką, Mevliutas prisimindavo gražų merginos veidą, jos neužmiršamas akis ir kruopščiai su aistra puslapio viršuje išraitydavo nuostabų jos vardą – Rajicha. Tai prisiminęs iš džiaugsmo netvėrė savame kailyje ir paspartino žingsnį.

Dabar tamsoje nepajėgė įžiūrėti pagrobtosios veido. Norėjo ją bent paliesti, pabučiuoti, bet Rajicha savo daiktų ryšuliu atsargiai jį atstūmė. Mevliutui tai patiko ir jis nusprendė iki vestuvių neliesti tos, su kuria praleis likusį gyvenimą.

Susikibę už rankų juodu perėjo tiltelį per Sarpo upokšnį. Rajichos ranka buvo lengvutė ir gležna kaip paukštukas. Nuo šniokščiančio upelio sklido čiobreliais ir laurais kvepianti gaiva.

Naktį nutvieskė violetinė šviesa, sugriaudė. Mevliutas sune-rimo, kad prieš ilgą kelionę traukiniu pateks į liūtį, bet žingsnio nespertino.

Po dešimties minučių tolumoje prie kosčiojančio geriamojo vandens fontanėlio juodu išvydo Suleimano pikapo galinių žibintų šviesas. Mevliutas iš džiaugsmo net susigraudino ir papriekaištavo sau nepasikliovęs Suleimanu. Prapliupo lyti. Jie džiaugsmingai leidosi bėgti, tačiau buvo pavargę, ir fordo žibintai buvo toliau, nei juodu manė. Kol per liūtį pasiekė pikapą, kiaurai peršlapo.

Rajicha su nešuliu sėdo į tamsų mašinos galą – į kėbulą. Mevliutas ir Suleimanas būtent taip ir planavo: išaiškėjus apie Rajichos pabėgimą, žandarai gatvėse ims tikrinti mašinas, be to, šitaip Rajicha nepamatys ir neatpažins Suleimano.

Atsisėdęs priekyje, Mevliutas tarė:

– Suleimanai, niekada neužmiršiu šios draugiškos paslaugos, – ir nesusitvardęs stipriai apkabino pusbroį.

Suleimanas atrodė abejingas, ir Mevliutas nusprendė, kad šis įsiseidė dėl nepasitikėjimo.

– Prisiek niekam nepasakoti, kad padėjau, – paprašė Sulei-manas.

Mevliutas prisiekė.

– Ji neuždengė kėbulo, – tarė Suleimanas. Mevliutas išli-po ir tamsoje apėjo mašiną. Dengiant kėbulą, kuriame sėdėjo

jauna mergina, sužalbavo, ir dangus, kalnai, uolos, medžiai, – viskas akimirksniui nušvito kaip seni prisiminimai. Mevliutas pirmąsyk iš arti išvydo būsimos žmonos, su kuria praleis likusį gyvenimą, veidą.

Jis iki gyvenimo galo dažnai prisimins tą akimirką, tą keistą jausmą.

Pajudėjus mašinai, Suleimanas iš dėtuvės ištraukė skudurą ir, tiesdamas Mevliutui, tarė:

– Še, nusišluostyk.

Mevliutas pauostė skudurą ir įsitikinęs, kad jis švarus, per angą mašinos gale padavė kėbule sėdinčiai merginai.

– Tu vis dar šlapias, – kiek vėliau tarė Suleimanas, – neturiu kito skuduro.

Lietus barbeno į mašinos stogą, sielvartingai griežė stiklą braukiantys valytuvai, tačiau Mevliutas juto nyrantis į grimzlią tylą. Blausių žibintų gelsvai apšviestame miške tvyrojo aklina tamsa. Jis ne sykį girdėjo, kad po vidurnakčio vilkai, šakalai, meškos bendrauja su požemių dvasiomis: naktinio Stambulo gatvėse Mevliutas ne kartą matė mitinių padarų, velnių šešėlius. Būtent tokioje tamsoje smailiauodegiai džiniai, plačiapėdžiai milžinai, raguoti ciklopai čiupe paklydėlius ir beviltiškus nusidėjėlius nusitempdavo į požemio pasaulį.

– Ko tyli it musę kandęs? – įgėlė Suleimanas. Mevliutas juto, kad ši užklupusi keista tylą truks ne vienus metus.

Jis mėgino suvokti, kaip pateko į šias likimo pinkles. „Spėju, taip nutiko, nes, ėmus skalyti šunims, paklydau“, – ieškojo lo-giško atsakymo. Nors suvokė, kad šis pateisinimas nelogiškas, nenorom stengėsi patikėti šia guodžiama mintimi.

– Ar kas ne taip? – paklausė Suleimanas.

– Ne.

Ties pažliugusio siauro kelio lankstu greitį sulėtinusios ma-

šinos žibintai nutvieskė uolas, pamėkliškus medžius, keistus šešėlius, mįslingus daiktų kontūrus, ir Mevliutas dėmesingai, tarsi nujausdamas, kad iki mirties neužmirš šio vaizdo, stebėjo paslaptingas keistybės. Užkilę siauru vingiuotu keliu, jie ėmė leistis ir kaip vagys tyliai pravažiavo pro purvyne skendinčio kaimo tamsą. Kaime sulojo šunys, paskui stojo tokia tylą, kad Mevliutas nebesusigaudė – pasaulis keistas ar jo mintys. Tamsoje regėjo mitinių paukščių šešėlius. Matė įspūdingus neįskaitomų raidžių linkius, prieš šimtmečius pro šias atokiausias vietas pražygiavusių šėtono kariuomenių pėdsakus. Matė suakmenėjusių nusidėjėlių šešėlius.

– Tik nepradėk gailėtis, – tarė Suleimanas. – Nėra ko bijoti. Niekas nesiveja. Spėju, visi, išskyrus tėtušį Kuprių, jau pastebėjo, kad ji dingo. Jei manęs neišduosi, bus paprasta įtikinti Kuprių Abdurachmaną, ir jis po mėnesio ar poros atlys. Nesibaigus vasarai su broliene atvažiuosite pabučiuoti jam rankos.

Stačioje įkalnėje, ties staigiu kelio vingiu, užpakaliniai ratai pradėjo buksuoti klampynėje. Mevliutas pamanė, kad viskas baigta, ir ėmė įsivaizduoti, kaip Rajicha grįžta į kaimą, o jis be nuotykių – atgal į Stambulą.

Bet mašina važiavo toliau.

Po valandos žibintai nutvieskė kelis namus, siaurą Akšechyro gatvelę. Stotis buvo kitame miesto gale, priemiesčio rajone.

– Laikykitės vienas kito, – tarė Suleimanas, atvežęs juodu į Akšechyro traukinių stotį, ir dirstelėjo į tamsoje su daiktų ryšuliu laukiančią merginą. – Nelipsiu, nenoriu, kad pamatytų. Jaučiuosi atsakingas dėl to, kas nutiko. Mevliutai, stenkis, kad Rajicha būtų laiminga. Aišku? Šaukštai po pietų, nuo šiol ji – tavo žmona. Stambule kurį laiką slapstykitės.

Mevliutas ir Rajicha stebėjo nuvažiuojančios mašinos raudonus galinių žibintų žiburėlius, kol šie dingo tamsoje. Nesuikibę juodu užėjo į seną Akšechyro traukinių stoties pastatą.

Vidus buvo nutviekstas fluorescencinių lempų. Mevliutas antrąkart, tik dabar iš arti ir dėmesingai pažvelgė į pagrobtosios veidą ir įsitikinęs tuo, ką matė dengdamas kėbulą ir kuo niekaip negalėjo patikėti, nusuko akis.

Čia buvo ne vyriausio pusbrolio Korkuto vestuvėse regėta mergina, o šalia jos sėdėjusi vyresnė sesė. Mevliutui per vestuves parodė gražuolę, o pakišo sesę. Supratęs apgaule, jis susigėdo ir nebenorėjo matyti merginos veido. Jis net nebuvo tikras, ar jos vardas – Rajicha.

Kas ir kodėl jam iškrėtė tokį pokštą? Einant prie stoties bilietų kasos, batų kaukšėjimas atrodė lyg iš tolo ataidintys svetimų žingsniai. Senos traukinių stotys iki pat mirties Mevliutui primins pastarąsias kelias gyvenimo minutes.

Lyg sapnuodamas nupirko du bilietus į Stambulą.

„Tuoj atvažiuos“, – tarė stoties darbuotojas. Bet traukinys nesirodė. Ankštame laukiamajame, sausakimšame žmonių su krepšiais, dygsniuotomis antklodėmis ir lagaminais, sėdėdami ant suoliuko krašto, juodu vienas kitam nepratarė nė žodžio.

Mevliutas prisiminė, kad Rajicha, tiksliau, gražuolė, kurią manė esant Rajicha, turi vyresnę sesę. Juk Rajicha – šios merginos vardas. Būtent taip neseniai Suleimanas ją pavadino. Mevliutas Rajichai rašė meilės laiškus, nors kreipėsi į kitą, bent jau kreipdamasis įsivaizdavo kitos veidą. Jis susivokė nežinąs savo gražuolės vardo. Nepajėgė suprasti ir netgi prisiminti, kaip ji šitaip apmovė, ir tai buvo viena iš tų minčių, į kurių pinkles įkliuvo.

Sėdėdamas ant suoliuko žvelgė į Rajichos ranką, kurią neseniai su meile laikė, kurią laikyti svajojo, rašydamas laiškus.

Grakščią, dailią, švelnią plaštaką, ramiai padėtą ant kelių ar kartkartėmis kruopščiai taisančią skarelę arba sijono palanką.

Mevliutas atsistojo ir nuėjęs į kavinukę stoties aikštėje nu-pirko porą vakarykščių bandelių. Grįždamas dar sykį dėmesin-gai iš tolo pažvelgė į skarelę ryšinės Rajichos veidą. Tai buvo ne tas dailus veidas, kurį matė per Korkuto vestuves, į kurias važiavo prieš amžiną atilsį tėvo valią. Mevliutas dabar buvo tikras, kad pirmąsyk mato Rajichą ar bent jau atkreipė į ją dė-mesį. Bet kaip tai įmanoma? Ar Rajicha žinojo, kad rašydamas laiškus Mevliutas turėjo omeny jos sesę?

– Gal nori pyragėlio?

Ištiesusi grakščią ranką Rajicha paėmė pyragėlį. Merginos žvilgsnyje Mevliutas išvydo ne pabėgusioms įsimylėjėlėms būdingą jaudulį, o dėkingumą.

Kol Rajicha nedrąsiai ir lėtai lyg nusidėdama valgė pyragėlį, Mevliutas sėdėjo šalia. Akies krašteliu stebėjo jos judesius. Kąs-nis strigo gerklėje, bet nežinodamas, ką daryti, Mevliutas savo pyragėlį suvalgė.

Tylėdami sėdėjo. Mevliutas jautėsi kaip moksleivis, kuriam, prailgus laikui, rodomi, kad pamoka niekada nesibaigs. Be pa-liovos suko galvą, kur suklydo, kad taip nevykusiai nutiko.

Prisiminė vestuves, per kurias išvydo šios merginos gražuo-lę sesę. Amžiną atilsį tėvas – ponas Mustafa – nenorėjo, kad jis vyktų į tas vestuves, bet pabėgęs iš kaimo Mevliutas tada nuvažiavo į Stambulą. Gal tai bausmė? Blašiu kaip Suleima-no mašinos žibintų šviesos žvilgsniu jis klaidžiojo po blankius dvidešimt penkerių metų prisiminimus ir jų šešėlius, ieškoda-mas bent menkiausios užuominos, galinčios paaiškinti dabar-tinę padėtį.

Traukinys nesirodė. Mevliutas atsistojo ir nuėjo į kavinukę, bet ji buvo uždaryta. Gatvės kampe stovėjo pora vežimų, lau-

kiančių traukiniu atvyksiančiųjų, kuriems reikės į miestą, vienas iš vadeliotųjų rūkė. Kieme tvyrojo mirtina tyla. Šalia seno stoties pastato išvydo milžinišką plataną ir nuėjo prie jo.

Po medžių smygsojo atminimo lentelė, nušviesta blyškos stoties šviesos.

1922 M. AKŠECHYRĄ APLANKĘS
RESPUBLIKOS ĮKŪRĖJAS
MUSTAFA KEMALIS ATATIURKAS
PO ŠIUO MEDŽIU GĖRĖ KAVĄ.

Būdamas moksleivis per istorijos pamokas Mevliutas kelskart girdėjo apie Akšechyrą ir netgi suvokė šios kaimyninės gyvenvietės svarbą Turkijos istorijai, bet dabar niekaip negalėjo prisiminti, ką vadovėliuose apie jį rašė. Kaltino save dėl išsilavinimo spragų. Juk mokykloje nepakankamai stengėsi įtikti mokytojams. Gal tai ir buvo esminė klaida? Bet jam tebuvo dvidešimt penkeri, ir jis optimistiškai pamanė sugebėsią užglaistyti šias spragas.

Grįžęs prisėdo prie Rajichos ir dar kartą pažvelgė į ją. Ne, nepamena, kad prieš ketverius metus per vestuves būtų ją matęs bent iš tolo.

Keturias valandas pavėlavusiame, surūdijusiame, gergždžiančiame traukinyje jie surado laisvą vagoną. Nors kupė buvo tuščia, Mevliutas atsisėdo šalia Rajichos, o ne priešais ją. Traukinys siūbuodamas bildėjo senais bėgiais, ir Mevliuto ranka, petys kartkartėmis prisiliesdavo prie jos rankos ir peties. Jam net tai atrodė keista.

Mevliutas nuėjo į tualetą ir kaip vaikystėje ėmė klausytis per metalinę išvietę atsklindančio traukinio dardėjimo: dar dar, dar dar. Kai grįžo, mergina miegojo. Kaip, pabėgusi iš namų, ji

galėjo taip ramiai miegoti? „Rajicha, Rajicha“, – sušnabždėjo Mevliutas jai į ausį. Mergina, kaip bet kuris, kviečiamas vardu, pabudo ir meiliai nusišypsojo. Mevliutas tyliai prisėdo šalia.

Kaip seni sutuoktiniai, nebeturintys apie ką kalbėti, juodu tylėdami žvelgė pro langą. Kartkartėmis sušmėzuodavo kokio kaimelio gatvių šviesos, nuošaliu keliu pravažiuojančios mašinos žibintai, žalios ir raudonos geležinkelio švieselės, bet didžiąją laiko dalį lauke tvyrojo aklina tamsa, ir juodu nematė nieko, išskyrus savo atspindžius stikle.

Po poros valandų ėmė švisti, ir Mevliutas išvydo Rajichos skruostais riedančias ašaras. Kupė nieko nebuvo, traukinys triukšmingai bildėjo uolėtu purpuriniu kraštovaizdžiu.

– Nori grįžti? – paklausė Mevliutas. – Gailiesi?

Rajicha dar smarkiau pravirko. Mevliutas jai ant peties negrabiai uždėjo ranką, bet buvo nepatogu, tad atitraukė. Rajicha ilgai ir gailiai verkė. Mevliutas pasijuto kaltas, graužė sąžinė.

– Nemyli manęs, – kiek vėliau tarė Rajicha.

– Kodėl?

– Laiškus rašei su meile, apgavai mane. Tikrai tu rašei tuos laiškus?

– Visus iki vieno rašiau aš, – atsakė Mevliutas.

Bet Rajicha nesiliovė verkusi.

Po valandos Afjonkarachisaro stotyje Mevliutas paskubomis išlipo iš vagono, nubėgo į kavinukę ir nupirko duonos, porą trikampių pakelių sūrio ir pakelį sausainių. Kol traukinys važiavo palei Aksu upelį, iš vaiko su padėklų nusipirkę arbatos, juodu papusryčiavo. Mevliutui buvo gera stebėti, kaip Rajicha pro vagono langą grožisi miestais, žvelgia į tuopas, traktorius, vežimus, futbolą žaidžiančius vaikus, po geležiniais tiltais tekančias upes. Visas pasaulis, viskas atrodė keista.

Tarp Alajurto ir Ulukėjaus traukinių stočių Rajicha užmigo, jos galva nusviro ant Mevliuto peties. Jis nepajėgė nuo savęs nuslėpti užplūdusio atsakomybės jausmo ir džiaugsmo. Į kupė užėjo senis ir pora žandarų, atsisėdo. Elektros stulpas, asfaltu riedančius sunkvežimius, naujus betoninius tiltus Mevliutas laikė šalies pažangos ir klestėjimo ženklu; jam nepatiko politiniai šūkiai, kuriais buvo aprašinėti fabrikai ir vargingų rajonų pastatų sienos.

Stebėdamasis, kaip ji galėjo užmigti, Mevliutas pats užmigo.

Kai traukinys sustojo Eskišechyre, juodu atsibudo ir lyg pabūgę, kad pričiups žandarai, krūptelėjo, bet netrukus atsipalaidavo ir vienas kitam nusišypsojo.

Rajicha nuoširdžiai šypsojosi. Žvelgdamas į ją nepagalvotum, kad gali ką slėpti ar regzti. Jos veidas buvo malonus, šviesus ir nuoširdus. Mevliutas įtarė ją susidėjus su apgavikais, bet žvelgiant į jos veidą piršte piršosi mintis, kad ji nekalta.

Traukiniui artėjant prie Stambulo, jie visą kelią aptarinėjo stūksančius milžiniškus fabrikus, iš Izmito naftos perdirbimo fabriko aukšto kamino kylančius dūmus, stebėjosi, kokie dideli krovininiai laivai, ir svarstė, į kokį pasaulio kraštą jie plauks. Rajicha, kaip jaunesnė ir vyresnė sesės, buvo baigusi pradinę mokyklą. Be didelių pastangų vardijo pajūrio šalis. Mevliutas ja didžiavosi.

Rajicha kartą lankėsi Stambule, kai prieš ketverius metus buvo atvykusi į sesės vestuves, bet vis tiek droviai pasiteiravo:

– Čia Stambulas?

– Kartalas laikomas Stambulu, – užtikrintai atsakė Mevliutas, – bet dar neatvažiavome.

Rajicha pirštu bakstelėjo į salas. Juodu sutarė vieną gražią dieną būtinai jas aplankyti.

Vis dėlto per trumpą Rajichos gyvenimą juodu taip į jas ir nenuplaukė.

II DALIS

(1994 m. kovo 30 d., trečiadienis)

Ak, azijiečiai... per vestuves pirmiausia valgo,
geria božą... paskui mušasi.

LERMONTOVAS „MŪSŲ LAIKŲ DIDVYRIS“

Mevliutas, dvidešimt penkerius metus kiekvieną žiemos vakarą

PALIKITE RAMYBĖJE BOZOS PARDAVĖJĄ

Po dvylikos metų, kai pagrobęs Rajichą atvyko į Stambulą, tamsų 1994 m. kovo vakarą pardavinėdamas bozą Mevliutas kaktomuša atsitrenkė į iš viršaus nuleista pintinę.

– Bozos dviem! – riktelėjo vaikas.

Pintinė iš dangaus nutūpė kaip angelas. Tokią nuostabą Mevliutui sukėlė greičiausiai tai, kad virve pro langą nuleisti pintinę gatvės prekeiviui ir taip apsipirkti buvo užmarštin grimztantis stambuliečių paprotys. Jis prisiminė laikus, kai prieš dvidešimt penkerius metus – tada mokėsi pagrindinėje mokykloje – su tėvu pardavinėjo jogurtą ir bozą.

Į pintinėje gulėjusį emaliuotą indą įpylė daugiau, nei prašė iš viršaus šūktelėjęs vaikas: ne dvi stiklines, o beveik litrą bozos, – ir pajuto tokią palaimą, lyg jam būtų apsireiškęs angelas. Pastaraisiais metais Mevliuto mintyse ir svajonėse šmėstelėdavo religinės temos.

Kad neįprastų įvykių kupina istorija neatrodytų visiškai keista ir nesuvokiama, siekdamas aiškumo, trumpam stabtelėsiu ir pasaulio skaitytojams, nežinantiems, kas yra boza, bei jaunos kartos turkų skaitytojams, kurie – kad ir kaip apmaudu – per artimiausius dvidešimt penkerius, o gal trisdešimt

metų, spėju, pamirš, kas tai yra, paaiškinsiu: boza – iš raugin-tų sorų ruošiamas tirštas, malonaus kvapo, gelsvas, alkoholio turintis tradicinis Azijos šalių gėrimas.

Šilumoje boza greitai prarūgsta, todėl Osmanų imperijos lai-kais senajame Stambule ji būdavo parduodama tik žiemomis. 1923 m. po Respublikos įkūrimo atsiradus vokiškoms aludėms, bozinės viena po kitos buvo uždaromos, bet gatvėse netrū-ko prekeivių, tokių kaip Mevliutas, parduodančių šį tradicinį gėrimą. Nuo XX a. vidurio žiemos vakarais eiti akmenimis grįstomis apleistų ir vargingų rajonų gatvėmis ir rėkti „Boza!“ tebuvo gražias prabėgusių amžių dienas primenančių prekei-vių darbas.

Mevliutas pajuto penktame aukšte prie lango laukiančių vaikų nekantrumą, į kišenę įsikišo pintinėje rastą popierinį banknotą ir šalia emaliuoto indo padėjo gražą monetomis. Ly-giai kaip vaikystėje, kai gatvėse prekiaudavo su tėvu, tįmptel-jęs už virvės, davė ženklą traukti į viršų.

Pintinė staiga ėmė kilti, blaškoma atšiauraus vėjo švytra-vo į kairę ir į dešinę, kabinosi už apatinių aukštų palangių, trankėsi į lietvamzdžius ir kliudė vaikams sklandžiai traukti virvę. Pasiekusi penktą aukštą kaip laiminga žuvėdra, skrie-janti pavėjui, akimirksniui tarsi sustojo. O kai lyg paslaptin-gas uždraustas daiktas staiga dingo tamsoje, Mevliutas leidosi toliau.

– Boo-zaaa! – prietemos gaubiamoje gatvėje rėkė Mevliu-tas. – Gardi boo-zaaa!

Toks buvo senų laikų prekybos stilius: kai laiptinėse dar nebuvo liftų ir telefonspynių, o namai retai buvo statomi aukštesni nei penkių aukštų, Stambule visi apsipirkdavo nu-leisdami pintines. 1969-aisiais, kai Mevliutas su tėvu ėmė pre-kiauti gatvėse, neturėdamos namuose telefonų, ne tik bozos,

bet ir jogurto ar bakalėjos produktų nusipirkti norinčios, bet mieliau namie pasiliekančios šeimininkės prie pintinių pririšdavo varpelius, išpėjančius bakalėjininką ar gatvės prekeivį apie laukiančią pirkėją. Saugiai pastatęs indą su boza ar jogurtu, prekeivis pajudindavo pintinę ir suskambindavo varpeliu. Mevliutui visada buvo gera stebėti, kaip kyla pintinės: į kairę ir į dešinę siūbuodamos vėjyje, jos kliūdavo už palangių, medžių šakų, elektros ar telefono laidų, tarp pastatų ištemptų virvių drabužiams džiauti, ir visada maloniai skimbčiodavo prie dugno prikabinatas varpelis. Kai kurie pedantiški klientai į pintinę įdėdavo skolos sąsiuvinį, ir Mevliutas prieš tįptelėdamas virvę į jį įrašydavo, kiek kilogramų jogurto tądien pardavė į skolą. Neraštingas Mevliuto tėvas, kuris prieš sūnui atvykstant iš kaimo dirbti kartu sąsiuvinyje skolą žymėdavo brūkšneliu (ilgas brūkšnelis – kilogramas, trumpas brūkšnelis – puskilogramas), didžiuodamasis stebėjo, kaip sūnus skolą suraito skaičiais ir kai kuriems pirkėjams parašo pastabas (su grietinėle, pirmadienis–penktadienis).

Tai buvo labai senų laikų prisiminimai. Per dvidešimt penkerius metus Stambulas taip pasikeitė, kad dabar šie prisiminimai Mevliutui atrodė kaip pasaka. Kai atvyko į šį miestą, beveik visos gatvės buvo grįstos akmenimis, dabar – asfaltuotos. Triaukščiai pastatai su kiemu viduje, kurių Stambule galėjai išvysti dažniausiai, buvo nugriauti, o jų vietoje išdygo tokie aukšti namai, kad gyvenantieji viršuje negirdėdavo gatvė einančio prekeivio šūkavimų. Radijus pakeitė visada įjungti ir triukšmu bozos pardavėjų balsus nustelbiančios televizoriai. Gatvėse neliko tylių prislėgtų žmonių pilkais nublukusiais drabužiais, juos pakeitė šurmuliuojanti, judri, savimi pasitikinti minia. Mevliutas kasdien stebėjo šiuos laipsniškus pokyčius, todėl ne iškart pamatė jų mastą ir, kitaip nei kiti,

nesisielojo, kad Stambulas keičiasi. Vis dėlto taikydamasis prie šio mįslingo keitimosi, vaikščiodavo į rajonus, kur jį svetingai ir su meile priimdavo.

Pavyzdžiui, arčiausiai namų esantis triukšmingiausias Bejohlu rajonas! Prieš penkiolika metų, aštuntojo dešimtmečio pabaigoje, kai nuošaliuose Bejohlu gatvelėse tebeveikė apšniukę kazino, kuriuose skambėjo gyva muzika, naktiniai klubai ir pusiau slapti viešnamiai, Mevliutas prekiaudavo ten iki vidurnakčio. Malkomis šildomuose pusrūsiuose įsikūrusiuose naktiniuose klubuose dainuojančios ir palydovėmis dirbančios moterys, jų gerbėjai, iš Anatolijos apsipirkti atvykę vidutinio amžiaus ūsuoti suvargę vyrai, klubuose palydoves vaišinantys gėrimais, Stambulo keistuoliai bei arabų ir Pakistano turistai, kuriems didžiausia pramoga būdavo naktiniame klube prie staliuko sėdėti šalia palydovės, padavėjai, apsaugininkai, durininkai – visi net iki vidurnakčio iš jo pirkdavo bozą. Bet per pastarąjį dešimtmetį miestas pasikeitė tarsi pamojus stebuklinga lazdele: šie žmonės dingo, pasilinksminimų vietos, kuriose skambėdavo osmanų ir europietiško stiliaus muzika, buvo uždarytos, o jų vietoje radosi triukšmingos užkandinės, kuriose ant žarijų kepami Adanos šašlykai ir geriama rakija. Besilinksminančio jaunimo boza nedomino, tad Mevliutas vakarais net nebeužsukdavo į Istiklalio prospektą.

Dvidešimt penkerius metus kiekvieną žiemos vakarą apie pusę devynių, baigiantis televizijos vakaro žinioms, Tarlabasoj rajone išsinuomotame bute jis pradėdavo ruošti kelionei: apsivilkdavo žmonos megztą rudą vilnonį megztinį, užsidėdavo veltinio kepuraitę, apsivilkdavo mėlyną klientų dėmesį atkreipiančią liemenę ir, kilstelėjęs žmonos arba dukrų pasaldintą ir ypatingais prieskoniais pagardintą bozos indą bei patikrinęs svorį („Per mažai įpylėte, šaltas vakaras“, – kartais paprie-

kaištaudavo), apsivilkdavo juodą palatą ir atsisveikindavo su namiškėmis. „Nelaukite, gulkitės“, – atsisukęs į mažas dukras tardavo anksčiau. O dabar joms spoksant televizorių kartais tenumykdavo: „Neužtruksiu.“

Kieme veriant šalčiui, jis pirmiausia ant pečių užsidėdavo ažuolinius naščius, su kuriais jau dvidešimt penkerius metus prekiaavo, iš abiejų galų prie kablių prikabindavo bozos pilnus plastikinius indus ir kaip į žygį susiruošęs karys, tikrinantis, ar nepaliko šovinių, patikrindavo diržinę juostą ir vidinę švarko kišenę, kur laikydavo gruzdintų avinžirnių ir cinamono maišelius (namie sprindžio dydžio plastikinius maišelius kartais žmona, kartais nekantrios dukros, o kartais pats Mevliutas pripildavo gruzdintų avinžirnių ir cinamono), ir pėsčiomis leisdavosi į ilgą, nesibaigiančią kelionę.

– Gardi boo-zaaa!

Jis užlipdavo į viršutinius kvartalus, Taksime pasukęs, kur veda kojos, paspartindavo žingsnį ir, išskyrus pusvalandžio pertrauką kavinėje, kur sutraukdavo cigaretę, be perstojo prekiaavo.

Kai priešais jį tarsi angelas iš dangaus nusileido pintinė, buvo pusė dešimt, Mevliutas buvo Pangalto rajone. Pusę vie nuolikos, atsidūręs Giumiušsuju šoninėse gatvėse ir leidęsis tamsiu skersgatviu, vedančiu prie mečetės, jis pamatė šunų gaują, į kurią buvo atkreipęs dėmesį jau prieš kelias savaites. Jis žinojo, kad valkataujantys šunys nepuola gatvės prekeivių, tad iki šiol jų nebijojo, bet šįkart suspurdėjo širdis, išsigando. Jis žinojo, kad pajutę baimę šunys puola. Mevliutas stengėsi nukreipti mintis.

Jis bandė galvoti, kaip juokiasi televizorių žiūrinčios dukros, galvojo apie platanus prie kapinių, kaip netrukus parėjęs namo plepės su žmona, kaip imamas patars išlaikyti tyrą šir-

dį, prisiminė neseniai sapnuotą angelą, bet nenugalėjo šunų baimės.

– Au au au, – skalydamas artėjo šuo.

Jam iš paskos lėtai sėlino kitas. Tamsoje purvo spalvos šunis buvo sunku įžiūrėti. Bet tolumoje Mevliutas išvydo dar vieną juodą šunį.

Tie šunys, antrinami dar ir ketvirto, lojo visi kartu. Per visus tuos metus, praleistus gatvėse, Mevliutą pirmąsyk užplūdo kartą vaikystėje apnikusi baimė. Jis nepajėgė prisiminti maldų ir užkalbėjimų, nubaidančių šunis, ir nedrįso pajudėti iš vietos. Šunys nesiliovė loję.

Mevliutas akimis ieškojo pravirų durų, kur galėtų pasislėpti, ar kito prieglobsčio. O gal nuo pečių nusiimti naščius ir gintis juo kaip pagaliu?

– Šalin! – riktelėjo kažkas, atidaręs langą. – Palikite ramybėje bozos pardavėją! Šalin! Šalin!

Šunys krūptelėjo ir nutilę ramiai nuėjo šalin.

Mevliutas buvo dėkingas vyrui, stovinčiam trečiame aukšte prie lango.

– Nebijok, prekeivi, – tarė vyras prie lango. – Šlykštūs šunpalaikiai kaipmat pajunta baimę. Aišku?

– Ačiū, – padėkojo Mevliutas ir susiruošė eiti toliau.

– Eikš, pirksiu bozos.

Mevliutui nepatiko iš aukšto į jį kreipęsis vyras, bet vis tiek žengė prie durų.

Sudžeržgė automatinė durų spyna. Laiptinėje dvokė gamtinėmis dujomis, keparamu aliejumi ir aliejiniais dažais. Mevliutas neskubėdamas užkopė į trečią aukštą. Viršuje jo nelaikė tarpdury, elgėsi kaip senų laikų geraširdžiai žmonės.

– Užeik, bozininke. Spėju, sušalai.

Prie durų buvo išrikiuoti batai. Pasilenkęs Mevliutas ėmė

rištis batų raištelius ir prisiminė seną draugą Ferchadą. „Stambulo gyventojų butai skirstomi į tris grupes, – sykį tarė jis. – 1. Prie durų nusiaunančių religingųjų namai, kuriuose meldžiamasi. 2. Po namus su batais vaikstančių europietiško stiliaus turtuolių namai. 3. Aukšti nauji apartamentai, kuriuose kartu gyvena ir vieni, ir kiti.“

Šis pastatas buvo turtuolių rajone, čia niekas laiptinėje nenusiaudavo ir nepalikdavo prie durų batų, bet kažkodėl Mevliutas pasijuto, lyg atsidūręs viename iš tų aukštų namų, kuriuose kartu gyvena ir religingųjų, ir europietiškujų šeimos. Tiek vidurinės klasės, tiek turtuolių namuose apsilankęs Mevliutas iš pagarbos prie durų visada nusiaudavo ir nepaisydavo, jei namiškai tardavo: „Bozininke, nebūtina.“

Mevliutas užėjo į vidų, čia tvoskė aitrus rakijos kvapas. Nors vakaras buvo tik prasidėjęs, jis išgirdo linksmai nusiteikusios girtos draugijos klegesį. Prie padengto stalo, užėmusio beveik visą nedidelę svetainę, sėdėjo šeši, o gal septyni žmonės – mišri vyrų ir moterų draugija, kuri žiūrėdama kaip ir visuose namuose garsiai veikiančių televizorių linksmai plepėjo.

Pamatę į virtuvę žengiantį Mevliutą sėdintieji prie stalo nuščiuvo.

– Prekeivi, įpilk šiek tiek bozos, – paprašė girtutėlis vyras. Tai buvo kitas, ne tas, matytas prie lango. – Gal turi gruzdintų avinžirnių ir cinamono?

– Taip.

Mevliutas žinojo, kad tokiais atvejais neklausama, kiek kilogramų pilti.

– Kiek jūsų?

– Kiek mūsų? – pašaipiai riktelėjo draugams svetainėje, kurių nebuvo matyti iš virtuvės. Užtruko, kol sėdintieji prie stalo juokaudami ir ginčydamiesi suskaičiavo, kiek jų yra.

– Prekeivi, jei boza rūgšti, nenoriu, – iš svetainės šūktelėjo moteris, kurios nebuvo matyti.

– Mano boza saldi, – atsakė jai Mevliutas.

– Tada man nepilk, – tarė kažkoks vyras. – Rūgšti boza – skaniausia.

Draugija ėmė ginčytis.

– Eikš, prekeivi, – kažkas pakvietė girtu balsu.

Mevliutas iš virtuvės nuėjo į svetainę, jautėsi vargšas ir nelaimingas. Akimirkai stojo tylą. Visi prie stalo šypsodamiesi atidžiai sužiuro į jį. Tiriamu žvilgsniu nužvelgdami nebemandingą praeities reiškinių. Pastaraisiais metais Mevliutas dažnai susidurdavo su tokiu žvilgsniu.

– Bozininke, kokia turi būti boza – saldi ar rūgšti? – paklausė ūsuotas vyras.

Visos trys moterys buvo geltonai nusidažiusios plaukus. Mevliutas pastebėjo stalo gale priešais dvi geltonplaukes sėdintį neseniai nuo šunų jį pro langą išgelbėjusį vyrą.

– Boza būna ir saldi, ir rūgšti, – režė per dvidešimt penkerius metus atmintinai išminktą atsakymą.

– Prekeivi, uždirbi iš bozos?

– Ačiū Dievui, taip.

– Vadinasi, pelningas verslas. Kiek metų prekiauji?

– Dvidešimt penkerius metus parduodu bozą. Anksčiau rytais pardavinėdavau dar ir jogurtą.

– Jei dvidešimt penkerius metus prekiauji ir uždirbi, esi turtingas. Tiesa?

– Deja, nepraturtėjau, – atsakė Mevliutas.

– Kodėl?

– Giminės, su kuriais atvykom iš kaimo, praturtėjo, o man nebuvo lemta.

– Kodėl?

– Nes aš sąžiningas, – atsakė Mevliutas. – Nemelavau, nepardavinėjau apgižusio jogurto, nesukčiavau, kad nusipirkčiau butą, dukrai iškelčiau dideles vestuves.

– Tu pamaldus?

Mevliutas žinojo, kad turtuolių namuose šis klausimas turi politinį atspalvį. Prieš tris dienas vykusiuose rinkimuose į savivaldybę laimėjo islamistų partija, nes už ją balsavo dauguma vargšų. Mevliutas irgi balsavo už netikėtai iškeltą kandidatą į merus, nes pastarasis buvo religingas ir baigė Kasimpašos rajono Pijalė pašos mokyklą, kurioje mokosi dukros.

– Aš – eilinis prekeivis, – gudriai atsakė Mevliutas. – Argi prekeivis gali būti pamaldus?

– Kodėl ne?

– Be paliovos dirbu. Nuo ryto iki vakaro vaikštau po gatves, negaliu penkiskart per dieną melstis.

– Ką veiki rytais?

– Daug ką esu išbandęs. Pardavinėjau plovą su avinžirniais, ledus, dirbau padavėju ir net vadovu. Daug ką sugebu.

– Koku dar vadovu?

– „Binbom“ užkandinėje Bejohlu, bet ją uždarė. Nežinot jos?

– Ką dabar veiki rytais? – paklausė pro langą jį pakvietęs vyras.

– Pastaruoju metu nieko.

– Turi žmoną, vaikų? – paklausė mielo veido geltonplaukė.

– Taip. Turiu dvi gražias kaip angelai dukras.

– Leisi į universitetą? Kai paaugs, liepsi ryšėti skarą?

– Mes vargšai kaimiečiai iš stepių, – tarė Mevliutas, – laikomės papročių.

– Dėl to parduodi bozą?

– Dauguma mūsų iš kaimo į Stambulą atvyko prekiauti

jogurtu ir boza, bet, tiesą sakant, kaime nevartojom nei bozos, nei jogurto.

- Nori pasakyti, apie bozą sužinojai mieste?
- Taip.
- Kas išmokė gatvėse taip rékti?
- Dievaži, gražiai šauki, balsas kaip muedzino.
- Bozos pardavėjų balsai skardūs, – tarė Mevliutas.
- Bozininke, tamsiais vakarais gatvėse nejauku. Nebijai?
- Dievas saugo nuolankų bozos pardavėją. Galvoju tik apie

gerus dalykus.

- Net tamsiose atokiose gatvėse, kapinėse sutikęs šunis, išvydęs džinus ir piktas dvasias?

Mevliutas tylėjo.

- Kuo tu vardu?
- Mevliutas Karatašas.
- Pone Mevliutai, parodyk, kaip gatvėje šauki.

Mevliutas daug kartų buvo susidūręs su girtomis draugijomis kaip ši. Ėmęs prekiauti gatvėje ne sykį girdėjo įvairius girtų klausimus: „Jūsų kaime yra elektra?“ (kai atvyko į Stambulą, nebuvo, bet dabar, 1994 m., jau yra), „Lankei mokyklą?“, „Ką pajutai, pirmąsyk pakilęs liftu?“ arba „Kada pirmąkart nuėjai į kiną?“ Anksčiau, įsiteikdamas į svetainę pakvietusiems pirkėjams, Mevliutas į tokius klausimus rėždavo juokingus atsakymus, nesidrovėdavo apsimesti naivesnis, kvailesnis, negu yra, ir turintis mažiau gyvenimo mieste patirties. Nuoširdiems ir draugiškiems pirkėjams nereikėdavo ilgai prašyti, kad šis kaip gatvėje riktelėtų: „Boo-zaaa!“

Bet taip buvo seniau. Dabar Mevliutą kažkodėl apėmė pyktis. Jei ne dėkingumas nuo šunų išgelbėjusiam vyrui, tučtuoju būtų nutraukęs pokalbį, įpylęs bozos ir išėjęs.

- Kiek porcijų įpilti?

- Virtuvėje neįpylei? Manėme, atėjai iš virtuvės.
- Kur perki bozą?
- Pats ruošiu.
- Tikrai? Visi prekeiviai perka „Vefos“ božinėje.
- Jau penkerius metus Eskišechyre veikia jų raugykla, – tarė Mevliutas, – bet aš iš „Vefos“ perku tik kokybiškiausias soras, pats raugiu, gardinu prieskoniais ir brandinu, kol tampa tinkama gerti.
- Saldini cukrumi?
- Boza geriama ir rūgšti, ir saldinta.
- Nesąmonė! Boza turi būti rūgšti. Juk boza raugiama kaip vynas ir turi alkoholio.
- Bozoje yra alkoholio? – perklausė iš nuostabos antakius kilstelėjusi moteris.
- Brangute, nežinotai? – tarė vienas iš vyrų. – Boza paplito Osmanų imperijos laikais, kai buvo uždraustas alkoholis ir vynas. Vakaraus persirengęs prasčioku Muradas IV apeidavo miestą ir liepdavo uždaryti ne tik vynines ir kavines, bet ir vietas, kur galima buvo atsigerti bozos.
- Kodėl uždarydavo kavines?
- Užvirė girtas pokalbis, kokį Mevliutas daug kartų buvo girdėjęs prie išgertuvių stalo ir smuklėse. Akimirksniui visi jį užmiršo.
- Prekeivi, sakyk, boza – alkoholinis gėrimas ar ne?
- Bozoje nėra alkoholio, – atsakė Mevliutas, nors žinojo, kad tai netiesa. Net tėvas, suvokdamas, kad meluoja, taip sakydavo.
- Ką čia paistai? Bozoje yra alkoholio, tik labai mažai. Osmanų imperijos laikais apsvaigti norintys tikintieji, tvirtindami, kad bozoje nėra alkoholio, ramia širdimi išmaukę dešimt stiklinių, prisigerdavo, bet prieš septynis dešimtmečius, Res-

publikos laikais, kai Atatiurkas įteisino prekybą rakija ir vynu, tapo beprasmiška svaigintis boza.

– Gal islamistai vėl uždraus alkoholį ir žmonės ims svaigintis boza? – tarė smailianosis, provokuojamai dėbtelėjęs į Mevliutą. – Ką manai apie rinkimų rezultatus?

– Ne, – nesutriko Mevliutas, – bozoje nėra alkoholio. Jei būtų, nepardavinėčiau.

– Girdėjai? Kitaip nei tu, jis – tikintis, – vienas vyras tarė kitam.

– Kalbėk už save. Nors geriau, aš irgi tikintis, – atšovė smailianosis. – Prekeivi, gal iš baimės tvirtini, kad bozoje nėra alkoholio?

– Nebijau nieko, išskyrus Dievą, – atrėžė Mevliutas.

– Oho! Tai bent atsakymas.

– Nebijai vakarais po gatvės klaidžiojančių šunų ir vagių?

– Niekas neskriaudžia vargšų bozos pardavėjų, – šypsodamasis atsakė Mevliutas. Dažnai taip atsakydavo. – Plėšikai, grobikai, vagys – niekas neliečia bozos pardavėjų. Prekiauju jau dvidešimt penkerius metus, ir manęs nė sykio neapvogė. Visi gerbia bozos pardavėjus.

– Kodėl?

– Nes prekiauti boza – senas, iš protėvių atėjęs paprotys. Šiais laikais Stambule neliko nė keturiasdešimties bozos pardavėjų. Retai pasitaiko tokių kaip jūs, norinčių bozos. Daugelis išgirdę bozos pardavėjo balsą prisimena senus laikus ir geriau pasijunta. Būtent tai džiugina širdį ir skatina prekiauti boza.

– Tu – tikintis?

– Taip, bijau Dievo, – rėžė Mevliutas, žinodamas, kad šis atsakymas jiems sukels baimę.

– Myli Atatiurką?

– Jo šviesybė karo veteranas maršalas Kemalis paša 1922 metais buvo atvykęs į mano gimtinę Akšechyrą, – ėmė dėstyti Mevliutas. – Paskui Ankaroje įkūrė Respubliką, atvyko į Stambulą ir apsistojo Taksimo „Park“ viešbutyje... Syki, atidaręs numerio langą, pagalvojo, kad Stambule trūksta džiaugsmo, kažko stinga. „Adjutante, – tarė savo padėjėjui, – uždraudžiau prekiauti gatvėse, kad nesukelčiau nepasitenkinimo, juk Europoje tai nepriimta, – ir pyktelėjęs pridūrė: – Gatvės prekeiviai – miesto lakštingalos, Stambulo džiaugsmas ir gyvybė. Nieku gyvu nedrauskite žmonėms prekiauti.“ Nuo tos dienos Stambule leidžiama prekiauti gatvėse.

– Tegyvuoja Atatiurkas! – šūktelėjo viena iš moterų.

Kai kurie, sėdėję prie stalo, pritarė: „Tegyvuoja Atatiurkas!“ Mevliutas paantrino.

– Jei į valdžią ateis islamistai, ar Turkija netaps panaši į Iraną?

– Nesuk galvos, kariuomenė neįsileis islamistų. Sukels perversmą, išvaikys jų partijas ir visus uždarys už grotų. Tiesa, prekeivi?

– Aš paprastas bozos pardavėjas, – tarė Mevliutas. – Nesiškiu į politikos reikalus. Politikuoti – tokių kaip jūs, išsilavinusiųjų, reikalas.

Nors buvo girti, suprato įskaudinę Mevliutą.

– Prekeivi, aš toks pat kaip tu: bijau tik Dievo ir uošvės.

– Prekeivi, turi uošvę?

– Deja, nebuvo lemta susipažinti, – atsakė Mevliutas.

– Kaip vedei?

– Įsimylėję pabėgome. Ne kiekvienas drįstų.

– Kaip susipažinote?

– Per giminaičių vestuves iš tolo išvydę vienas kitą įsimylėjome. Trejus metus rašiau jai laiškus.

- Pavarai, bozininke. Pasirodo, tu ne iš kelmo spirtas.
- Ką veikia žmona?
- Namie užsiima rankdarbiais. Retai sutiksi tokią nagingą kaip ji.
- Prekeivi, gal išgėrę bozos dar labiau apgirsim?
- Nuo bozos neapgirstama, – tarė Mevliutas. – Esate aštuoniese. Įpilsiu porą litrų.

Grįžo į virtuvę, bet ilgai užtruko, kol, įpylęs bozos, padalijęs gruzdintų avinžirnių ir pabarstęs cinamono, sulaukė pinigų. Kaip įpratęs nuo tų laikų, kai būdavo daug klientų ir reikėdavo skubėti, Mevliutas paskubomis apsiavė.

– Bozininke lauke lyja, slidu, būk atsargus, – kažkas šūktelėjo iš svetainės. – Neįkliūk plėšikams į nagus ir saugokis, kad nesudraskytų šunys!

Mevliutas manė, jie nebepirks bozos: juk išgirdę jo balsą pasikvietė ne dėl gėrimo, dėl pramogos. Lauko šaltukas atgaivino.

– Boo-zaaa!

Per dvidešimt penkerius metus jis aplankė daug namų, sutiško daug žmonių, šeimų, tūkstančius kartų girdėjo tuos pačius klausimus, tad buvo prie jų pripratęs. Aštuntojo dešimtmečio pabaigoje Bejohlu ir Dolapderės tamsių gatvių naktiniuose klubuose, lošimo namuose dažnai regėdavo panašias banditų, sąvadautojų ir kekšių išgertuves. Mevliutas mokėjo, kaip sakyti gudrūs kareiviai, greituoju būdu susitvarkyti su girtuokliais ir negaišdamas grįžti į gatvę.

Pastaraisiais metais šeimos retai jį kviesdavosi į namus. Prieš dvidešimt penkerius metus beveik visos šeimos įsileisdavo į vidų, virtuvėje dažnai pasiteiraudavo: „Nesušalai? Ryte eisi į mokyklą? Gal gersi arbatos?“ Kai kurie netgi kviesdavo į svetainę ir pasiūlydavo atsisėsti prie stalo. Tais laikais būdavo daug

darbo, tad norėdamas laiku klientams pristatyti užsakymus nesimėgavo vaisėmis ir rodomu dėmesiu, bet paskubomis išeidavo. Seniai jau buvo jam dėmesingi, tad Mevliutas gailėjosi nesinaudojęs tuo anksčiau. Kita vertus, tai buvo keista draugija: anksčiau, užėjęs pas tvarkingas šeimas, retai išgirdavo panašias girtų moterų ir vyrų šnekas. „Miestiečiai geria krautuvėje pirktą keturiasdešimt penkių laipsnių rakiją. Kam jiems tavo trijų laipsnių boza? Mevliutai, šis verslas žlugo. Mesk jį, dėl Dievo meilės, – pusiau rimtai, pusiau juokais įgeldavo bičiulis Ferchadas. – Žmonėms nebereikia tavo bozos, kad prisigertų.“

Pasuko į šoninę gatvę, nusileidžiančią į Findiklo rajoną, nuolatiniam klientui akimirksniu įpylė pusę kilogramo ir išėjęs iš pastato prie kitos laiptinės pastebėjo porą įtartinų šešėlių. Jei būtų parodęs, kad pamatė tuos „įtartinus“ šešėlius, jie (visai kaip sapne) supratę, kad kėsiai įminti, būtų Mevliutui pakenkę. Vis dėlto tie šešėliai neišėjo iš galvos.

Intuityviai atsisukęs patikrinti, ar iš paskos neina koks šuo, įsitikino, kad tie šešėliai seka, bet nenorėjo tuo tikėti. Porą syk stipriai, porą syk silpnai, bet abukart neramiai krestelėjęs varpelį, sušuko: „Boo-zaaa!“ Nusprendė greitai nusileisti laiptais, kitais užkilti į Džichangirą ir namo leistis ne Taksimu, o kirtęs kampą.

Leidžiantis laiptais vienas iš šešėlių už nugaros šuktelėjo:

– Bozininke, luktelėk!

Mevliutas apsimetė neišgirdęs. Su naščiais ant pečių spėriu žingsniu atsargiai nulipo dar kelis laiptelius, bet gatvės žibintų neapšviestoje atkarpoje buvo privestas sulėtinti žingsnį.

– Ei, bozos pardavėjau, juk prašėm sustoti! Mes ne priešai, norim nusipirkti bozos!

Susigėdęs, kad išsigando, Mevliutas sustojo. Gatvės žibintus gožė figmedžio vainikas, tad laiptų aikštelėje, kurioje stabtelė-

jo, buvo tamsu. Tą vasarą, kai pagrobė Rajichą, jis triratį ledų vežimėlį nakčiai palikdavo čia.

– Po kiek taviškė boza? – mandrai paklausė vienas, abu leidosi laiptais.

Dabar trise stovėjo po figmedžiu, buvo tamsu. Norintieji bozos kainos klausdavo tyliai ir mandagiai, nurydami seiles, o ne taip užgausiai. Mevliutas sunerimo. Pasakė dvigubai mažiau nei įprasta.

– Oho, brangoka, – rėžė stambesnio sudėjimo vyras. – Įpilk porą stiklinių. Tai bent uždirbi.

Pastatęs ąsočius, Mevliutas iš liemenės kišenės ištraukė didelę plastikinę stiklinę. Įpylė bozos. Padavė jaunesniam vyrui.

– Prašom.

– Ačiū.

Pildamas antrą stiklinę, Mevliutas ėmė graužtis dėl stojusios keistos tylos. Stambesnis vyras tą pajuto.

– Kur taip skubi, prekeivi? Daug darbo?

– Ne, – atsakė Mevliutas. – Prasta prekyba. Bozos laikai baigėsi, darbo nebedaug. Mažai kas perka. Šiandien ruošiausi nedirbti, bet namie ligonis, reikia uždirbti bent sriubai.

– Kiek per dieną uždirbi?

– Ne veltui sakoma: neklausk moters amžiaus, o vyro – kiek uždirba, bet kad paklausėte, atsakysiu, – tarė Mevliutas ir padavė stiklinę stambesniajam. – Kai būna gera prekyba, užtenka nusipirkti maistui, o kai prastai sekasi, lygiai kaip dabar, alkanas grįžtu tuščiomis.

– Nepanašu, kad badautum. Iš kur tu?

– Iš Beišechyro.

– Iš Beišechyro? Kur jis?

Mevliutas neatsakė.

– Kiek metų gyveni Stambule?

– Dvidešimt penkerius.
– Dvidešimt penkerius metus gyveni čia ir sakai, kad tu beišehyriėtis?

– Ne. Juk patys klausėte.
– Turbūt per tiek metų daug uždirbai.
– Kur tau?! Pažvelk, vis dar dirbu iki vėlumos. O judu iš kur?

Vyrai neatsakė ir Mevliutas išsigando.

– Gal norite cinamono? – pasiteiravo.
– Duokš. Po kiek cinamonas?
– Na, ką jūs. Cinamonu ir gruzdintais avinžirniais vaišinu, – tarė Mevliutas, iš prijuostės ištraukęs malto cinamono ir barstydamas ant gėrimo. Iš kišenės išėmė porą maišelių gruzdintų avinžirnių. Kaip visada, užuot padavęs maišelius klientams, atidarė juos ir, paslaugiai it padavėjas barstydamas tamsoje stovintiems vyrams į puodelius, pridūrė: – Skaniausia boza – su avinžirniais.

Vyrai susižvalgė ir iki dugno išmaukė bozą.

– Šią prastą dieną bent tu būsi padirbėjęs už mudu, – tarė stambesnis ir vyresnio amžiaus vyras, išgėręs bozą.

Sumojęs, kur jis lenkia, Mevliutas pertraukė:

– Jei neturite pinigų, sumokėsite kitąsyk, drauguži. Šiame milžiniškame mieste mes, vargšai, sunkią akimirką privalome vieni kitiems padėti, kitaip pražūsime. Ką darysi, vaišinu.

Mevliutas susiruošė užsidėti naščius ir eiti toliau, bet stambus vyras sustabdė:

– Luktelk, pardavėjau. Juk sakėm, šiandien dirbai už mudu. Duokš pinigus.

– Drauguži, neturiu pinigų, – atsakė Mevliutas. – Turiu tik varganus skatikus, gautus už porą stiklinių, bet jau sakiau, namie – ligonis, pirsiau vaistų.

*Vaikščiodamas Mevliutas svajodavo,
o mečečių sienos, griūvantys mediniai
pastatai ir kapinės primindavo,
kad žemėje yra kitas, slaptas, pasaulis.*

David Shankbone nuotr.

ORHAN PAMUK (Orhanas Pamukas; g. 1952 m.) – žymiausias šiuolaikinis turkų rašytojas, 2006 m. Nobelio premijos laureatas, savo kūryboje gebantis supinti europietiškos literatūros ypatybes ir paslaptinę Rytų pasakojimo tradiciją. Jo kūriniai išversti į daugiau kaip 60 kalbų.

Romanas „Tos keistos mano mintys“ – tai nuolat kintančio Stambulo istorija paprasto žmogaus akimis. Šis žmogus – tradicinio turkų gėrimo bozos pardavėjas Mevliutas, vaikystėje atkeliavęs į miestą drauge su tėvu. Vakaraus jis vaikšto po Stambulo gatves apniktas keistų minčių ir, kaip jo tėvas kadaise, prekiauja boza. Atrodo, kad laimė tyliam, kukliam ir mąšliam pardavėjui nesišypso. O meilė? Jaunystėje išvydęs nepaprasto grožio merginą jis trejus metus rašo jai meilės laiškus ir galiausiai ryžtasi mylimąją pagrobtį, tačiau paaiškėja, kad nuo įniršusio tėvo sprunka ne su ja... Ar galima vesti per klaidą ir vis tiek būti laimingam? Ar galima visą amžių būti ištikimam tradicijai, kuriai vis mažiau lieka vietos besikeičiančiame metropolijoje? Ar galima gyventi mieste, kurio nesupranti, ir vis tiek jį mylėti?

Orhanas Pamukas vėl stato paminklą mylimiausiam Stambului: nenumaldomai modernėjančio didmiesčio, klaidžių jo gatvių vaizdai, prekeivių šūksniai, paprastų žmonių svajonės ir likimai susipina romane, kurį galima pavadinti ir šeimos saga, ir liūdnu, poetišku, bet tikslu miesto portretu.

ISBN 978-609-466-232-4

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt